

Serbian Party had inherited the language standard created by Karadžić on the basis of the idea that all štokavians are Serbs. This language, in such form, was considered to be the carrier of the „national spirit”, not only among the Serbs – in fact, this name was used for all speakers of middle-South-Slavic organic idioms – but among all Southern Slavs. In that context, Croatian was negated to exist as a separate language. Such linguistic views of the Serbian Party were welcomed by the Dubrovnik „slovinci” and by Dalmatian autonomists, whereas they were rejected by the supporters of the People’s Party and the Party of Rights. The presented facts lead to the conclusion that for the Serbian Party the language was primarily a nationally-political symbol, while its socially-communicational role was of secondary importance

KIM I KUMIN – ISTO ILI RAZLIČITO?¹

Ivan Šugar

 Rječniku hrvatskoga jezika, objavljenom 2000. godine u nakladi Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža” i Školske knjige iz Zagreba (gl. ur. J. Šonje), uz natuknicu *kim*¹ stoji oznaka – strjelica – koja čitatelja upućuje na – *kumin*, što znači da se ta dva biljna imena uzimaju kao istoznačnice. A jesu li to istoznačnice? Nisu! To su dvije različite biljne vrste, od kojih je *kim* samonikla vrsta hrvatske i europske cvjetane, dok je *kumin* biljka jugozapadne Azije i Sjeverne Afrike, ali je i on, kao ljekovita i aromatična biljka, odavno poznat u Europi te se u pojedinim europskim zemljama pojavljuje i u uzgoju.

Naravno da je šteta kad se propusti i pogrješke potkradu u jednom suvremenom djelu, kao što je spomenuti Rječnik, ali kad se počne tragati za građom koja je autorima Rječnika mogla poslužiti kao izvor za spomenute natuknice, tada se ni najmanje ne treba čuditi što su tako postupili, jer su imena tih dviju biljnih vrsta u mnogim relevantnim hrvatskim pisanim izvorima koji su im stajali na raspolaganju, navedena kao istoznačnice. Tako se u Poljoprivrednoj enciklopediji Leksikografskoga zavoda (1967., 1.:61.), pod natuknicom Aromatično bilje, te u Šumarskoj enciklopediji (1983., 2.:378.), pod natuknicom Ljekovito bilje, *kim* i *kumin* navode kao istoznačnice za biljnu vrstu kojoj je stručno latinsko ime *Carum carvi*. Premda netočni podatci nisu „dobro došli” ni u Poljoprivrednoj ni u Šumarskoj enciklopediji,

¹ U Šugarovu članku *Koromač, komorač ili morač* objavljenom u ovogodišnjem 3. broju Jezika na str. 82. umjesto *kima* pogrješkom je napisano *kiml*. Povodom toga zamolili smo autora da napiše ovaj rad.

ubrzo ćemo uvidjeti da ni čuđenju nad tim netočnostima nema mjesta, jer ćemo se, i bez mnogo traganja, uvjeriti da su kao izvori tih propusta mogli poslužiti – hrvatski školski udžbenici iz botanike.

Prvi je *kumin* kao hrvatsko ime za vrstu *Carum carvi* u školskim udžbenicima iz botanike za srednje škole upotrijebio B. Šulek u Biljarstvu I (1856.) i II (1859.). Za njim su se poveli J. K. Schlosser i Lj. Vukotinović, te su i oni u svom djelu Flora Croatica (1869.) istim tim imenom nazvali vrstu *Carum carvi*. Kako su u 19. st. to bila tri velika autoriteta na području botanike u Hrvatskoj, za njima su se poveli gotovo svi kasniji priređivači školskih udžbenika iz botanike u Hrvatskoj. U njihovim su se djelima *kim* i *kumin* desetljećima pojavljivali kao istoznačnice za vrstu *Carum carvi*. Tako se u Botanici za niže razrede srednjih škola iz 1938. godine od A. Ercegovića na str. 108. navodi *kim* ili *kumin* kao hrvatsko ime za vrstu *Carum carvi*. Ta dva imena su kao istoznačnice navedena također i u Botanici za niže razrede gimnazije S. Horvatića i F. Dolenca iz 1946. i 1948., dok se u njihovoj Botanici iz 1954. u tekstu spominje samo *kim*, ali se u Kazalu za istu biljku – *Carum carvi* – navodi pak samo – *kumin*. U Botanici za V. razred gimnazije iz 1948. i 1955. S. Urbana i R. Domca uz latinsko ime biljke *Carum carvi* kao hrvatsko ime navodi se samo *kumin*, a to se isto ponavlja i u Botanici za II. razred gimnazije iz 1958. i 1968. R. Domca. I B. Klaić (1978.) u svom Rječniku stranih riječi uz natuknicu „kim” dodaje da je *naš*, tj. hrvatski, *izraz za tu biljnu vrstu – kumin*.

Dvojbenaost u vezi s imenima *kim* i *kumin*, koja je u hrvatskoj pisanoj građi trajala vrlo dugo, može se uočiti i iz opsežnijih tekstova napisanih uz te natuknice u Rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika Jugoslavenske akademije, i još više iz djela N. Vajs, Hrvatska povijesna fitonimija (2003.). Naravno da je čudno da je dvojbenaost vezana uz ta imena u hrvatskim pisanim djelima trajala preko dvjesto godina, kad se zna da su *kim* (*Carum carvi*) i *kumin* (*Cuminum cyminum*) u Linnéovu djelu Species plantarum iz 1753. godine (I. izdanje), koje se uzima kao ishodište valjano opisanih imena biljaka iz skupina sjemenjača i papratnjača, dvije različite vrste. To samo znači da ni hrvatski leksikografi ni hrvatski botaničari nisu bili dugo u „dosluhu” sa zbivanjima na području botanike, a posebno kodifikacije biljnih vrsta.

Naravno da se – nakon tolikih zbujujućih navoda u školskim udžbenicima iz botanike, ali i iz starih pisanih izvora, u kojima se dvije različite biljne vrste desetljećima imenuju i prikazuju kao istoznačnice – ni od leksikografa ne mogu očekivati vjerodostojniji podatci. Valja međutim reći da su natuknice *kim* i *kumin* u Općoj enciklopediji (1978., 4) zagrebačkoga Leksikografskoga zavoda ipak navedene i obrađene točno, tj. kao dvije zasebne biljne vrste.

Kim (*Carum carvi*) je dvogodišnja zeljasta biljka iz porodice štitarki (*Umbelliferae*), koja je zbog svojih korisnih svojstava i široke rasprostranjenosti poznata već iz doba staroga Egipta, Rima i Grčke. Zabilježen je i u Bibliji (Matej, 23, 23). *Kim*

je danas rasprostranjen na cijelom prostoru sjeverne zemljine polutke. Samonikla je biljka u cijeloj Europi i Aziji (Sibir, Kavkaz, Mongolija), rasprostranjen je od Atlantika do Tihoga oceana. Rasprostranjen je također i u sjevernoj Africi i u Sjevernoj Americi, u kojoj je najprije uveden u uzgoj, odakle je izbjegao i onda se počeo sam širiti te se postupno i udomaćio. Raste u brdskim, gorskim i planinskim područjima, sežući uvis do 2000 m, ali raste i u nizinskim područjima kopnenih predjela. Ta je biljka obilno rasprostranjena i u Hrvatskoj, pa je tako dobro zastupljena npr. u Samoborskom gorju, u Hrvatskom zagorju, u Slavoniji, na području Velebita, gdje seže do 1600 m nadmorske visine, u Lici i drugdje. Biljka se u mnogim zemljama uzgaja.

Kim je u narodu, zbog ljekovitih svojstava koja mu se pripisuju, vrlo cijenjena biljka, a zbog ugodna mirisa upotrebljava se i kao začim. U ljekovite se svrhe najčešće upotrebljava sjeme puno eteričnoga ulja ugodna mirisa, ali i korijen. Smatra se da povoljno utječe na želučane tegobe, zatim na lučenje mlijeka u dojilja, na menstrualne tegobe, te da ima i diuretička i karminativna svojstva (sprječavanje stvaranja plinova). Eterično se ulje upotrebljava u proizvodnji sapuna i u industriji mirisa. Sjeme kima upotrebljava se također u proizvodnji likera poznatoga pod imenom *Kümmel* (to je ujedno i njemačko ime biljke). U pojedinim se krajevima Hrvatske, osobito npr. u Hrvatskom zagorju, plodovi kima upotrebljavaju pri spravljanju pojedinih juha (prežgana juha) te kao dodatak pojedinim vrstama kruha. U nekim krajevima Like, npr. na području Vratnika, suho se sjeme kima melje i dodaje kavi radi poboljšanja mirisa (arome) i teka kave, a vjerojatno i radi ljekovitih učinaka.

Pučanstvo u Hrvatskoj tu biljku, koliko sam dosad imao prilike utvrditi na nekoliko mjesta, zove sličnim imenima. U Čanku u Lici je zovu *kim*; u Krasnu, Crnom Kalu, Vratniku, u Baškim Oštarijama i u Križpolju nedaleko od Brinja, također u Lici, zovu je *kimljen*; u Gorskom kotaru naziva se različito: u Ravnoj Gori *kiml*, u Skradu i u Starom Lazu *kimelj*, ali i *kimilj*, u Mrkpolju i na Gornjem Jelenju *kumen*; u Sutivancu nad Rašom i u selu Grandići blizu Cerovlja u Istri – *kimel*; u samoborskom kraju – *kimlin*. Biljka je na riječkom području poznata pod imenom *kimin* (Draga i Milaši), *kimjen* (Podvežica), *kumin* (Praputnjak) i *kimalj* (Klana), a na kajkavskom području, uz već navedeni *kimlin*, i pod imenima *kimljen* i *kimljin*. U selu Vratniku podno Senjskoga bila u Lici, *kimljen* zovu samo sjeme biljke, a mladu pak biljku, dok je u stadiju prizemnih listova odnosno rozete (prva godina razvitka biljke), koji se beru i potom spremaju kao varivo zajedno s drugim biljkama, zovu – *kopar*.

Kim je inače cijenjen i kao vrlo dobra krmna biljna vrsta te ga domaće životinje rado jedu bilo na paši, bilo kao sijeno.

Kumin (*Cuminum cyminum*) je također zeljasta, ali za razliku od kima, jednogodišnja biljka iz porodice štitarki (*Umbelliferae*). Samonikla je u zemljama jugozapadne Azije i Sjeverne Afrike, ali kako se od davnina uzgaja u mnogim zemljama,

danas je teško reći u kojim je zemljama *kumin* samonikao, a u kojima je udomaćen. Danas se uzgaja u Sjevernoj Africi, Indiji, istočnoj Aziji i u Sredozemlju (Španjolska, Francuska, Sicilija). U nešto manjoj mjeri uzgaja se i u Americi.

I *kumin* je, isto kao i *kim*, poznat i kao začinska i kao ljekovita biljka iz razdoblja staroga Egipta, Grčke i Rima. Ime se spominje i u Bibliji (Matej, 23, 23), ali je teško reći odnosi li se ono na vrstu *Carum carvi* ili pak na vrstu *Cuminum cyminum*. Hrvatsko ime *kumin* prvi je put zabilježeno u Roccabonellinu kodeksu Liber de simplicibus iz polovice 15. st. koji se čuva u knjižnici Sv. Marka u Veneciji.²

Kumin je i po svojstvima i po uporabi vrlo sličan *kimu*. Njegove su sjemenke vrlo ugodna mirisa te se upotrebljavaju kao začim u juhama, masnim jelima, kruhu, pri pripremi kus-kusa i dr. Kao glavni sastojak ulazi i u dva poznata začina – curry i čili. Koristi se također za proizvodnju likera i u industriji mirisa. Što se tiče ljekovitosti, kumin djeluje povoljno na želučane tegobe, a uzima se i kao stežuće sredstvo.

S vrstom *Cuminum cyminum* vrlo je srodna vrsta *Cuminum setifolium* koja je rasprostranjena u Srednjoj Aziji, te se čak smatra da je mogla poslužiti kao ishodište iz kojega se razvila vrsta *Cuminum cyminum*.

Sažetak

Ivan Šugar, sveučilišni profesor u miru, Zagreb

UDK 001.4:811.163.42-46, stručni članak

primljen 16. lipnja 2005., prihvaćen za tisak 15. kolovoza 2005.

Kim or Kumin – the Same or Different?

The author discusses whether kim (caraway) and kumin (cumin) are synonymous names for the same plant. The conclusion is that these are two different plants with different names.

² Imena kumina na drugim jezicima: engleski: cumin, Roman caraway; francuski: cumin; ruski: kimin tminovj, arapski: cammun; hindi: jira, zera; sanskrtski: jiraka (prema Hanelt, P., 2001: Mansfeld's Encyclopedia of Agricultural and Horticultural Crops, 3:1275. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York).